

RESPECT PACT 2020-2021

Samen werken aan een respectvolle en inclusieve samenleving
Activiteitenverslag

Inhoud

RESPECT PACT	3
NETWERK & KENNISDELING.....	4
Paneldiscussie Inclusie & Gelijke Kansen	4
Werkbezoek Tweede Kamerleden & onderwijsveld	4
MONITOR & ONDERZOEK.....	5
Onderzoek JongerenKompas i.s.m. Motivaction	5
Onderzoek KIS - vooroordelen & discriminatie i.r.t. basisscholen	5
Onderzoek PABO studenten - vooroordelen, discriminatie en diversiteit	6
Enquête docenten & leerkrachten - Happiness Index	6
Monitor discriminatie en uitsluiting Den Haag Meldt	7
Monitor Avondklokrellen	7
Monitor Respect Online	8
SIGNAALSESSIES	8
Signaalsessie & Enquête ISK-docenten - Nieuwkomersonderwijs.....	8
Signaalsessie Burgerschapsonderwijs op PABO instellingen	9
Netwerksessie Burgerschap i.s.m. Verus.....	10
CO-CREATIE SAMENWERKINGSPARTNERS.....	11
Kindertelefoon	11
Centrum Seksueel Geweld (CSG).....	11
Nationale Politie.....	13
MAATSCHAPPELIJKE ACTIES.....	14
UN TALKS – UN Climate Change Talkshow	14
Jongerenactie Warme Truien dag	15
Workshop NO LABELS	15
Invictus Games.....	16
BURGERSCHAPSPACT	16
BurgerschapsTool	17
BurgerschapsMakelaar.....	19
RESULTAAT	20
BIJLAGEN	21

RESPECT PACT

Veel maatschappelijke organisaties zetten zich in voor een sociaal veilige en inclusieve samenleving waar eenieder zich veilig en geaccepteerd voelt en actief aan deelneemt. Veel van deze organisaties hebben hier een eigen visie op met eigen speerpunten; strategieën; aanpakken en expertise. Los van elkaar worden de mooiste initiatieven en projecten gerealiseerd. Veelal wordt er bij deze projecten campagne gevoerd, (les)materialen ontwikkeld en vervolgprojecten geïnitieerd. Ondanks alle goede bedoelingen en waardevolle bijdragen is er een enorme versnippering op de maatschappelijke projectenmarkt ontstaan. Partnerorganisaties zijn vaak wel op de hoogte van het bestaan van collega's en hun projecten, maar maken geen actief gebruik van de aanpak of expertise van de ander. Om deze versnippering tegen te gaan heeft REF het RespectPact geïnitieerd.

Doel

Het RespectPact is een nationale samenwerkingsalliantie ten behoeve van maatschappelijk relevante en actuele thematiek (e.g. welbevinden, kansengelijkheid, participatie nieuwkomers, pestpreventie en vrijheid van meningsuiting op scholen en veiligheid van leraren). Met tot doel: actief verbinden van expertises, organisaties en initiatieven om versnippering tegen te gaan en -samen met het maatschappelijk middenveld- op structurele wijze te bouwen aan een respectvolle samenleving. Vanuit een open-source mentaliteit en elkaar versterken in plaats van beconcurreren. Binnen dit project hebben we de volgende subdoelen gehanteerd:

- Intensieve **samenwerkingsprojecten** realiseren rondom maatschappelijke vraagstukken waarbij expertise en netwerk wordt gebundeld om de impact te vergroten;
- Een **gecommitteerd netwerk** van gelijkgestemde (maatschappelijke)organisaties opbouwen;
- **Co-creatie**: daar waar nodig, gezamenlijk pilots ontwikkelen, realiseren en evalueren om krachten te bundelen en deze samenwerkingen te verkennen;
- **Monitoren en inventariseren** van maatschappelijk, en sociale actualiteiten rondom o.a. sociale veiligheid, kansengelijkheid, diversiteit, participatie nieuwkomers, pestpreventie, vrijheid van meningsuiting, veiligheid van leraren, identiteit, antisemitisme, homohaat en moslimhaat;
- Primaire **doelgroep** is de Nederlandse samenleving, waarbij de focus ligt op de secundaire doelgroepen: jongeren, professionele opvoeders en het maatschappelijk middenveld. De volgende subvragen stonden centraal in het RespectPact:
 - *Wat speelde er onder jongeren op het gebied van maatschappelijke issues?*
 - *Wat speelde er onder professionele opvoeders op het gebied van maatschappelijke issues?*
 - *Welke politieke en maatschappelijke ontwikkelingen?*

NETWERK & KENNISDELING

Paneldiscussie Inclusie & Gelijke Kansen

Aansluitend tijdens de jaarlijkse nationale campagne 'de Week van Respect' op 9 november 2020 organiseerde REF een nationaal panelgesprek met experts op het gebied van inclusie en kansengelijkheid. Door de maatregelen rondom Covid-19 werd zowel de opening als het panelgesprek live uitgezonden vanuit Madurodam, waarin gasten digitaal aanwezig waren. Samen met vele betrokkenen: panelleden, docenten, schoolleiders, leerlingen, partnerorganisaties, gastsprekers en andere geïnteresseerden. Allen vanuit hun eigen woonkamer!

Initiatiefnemer Vaste Lasten Pakket **Soler Berk** leidde het panelgesprek met de experts: (inmiddels oud)voorzitter van het LAKS **Nienke Luijckx**, programmamanager Gelijke Kansen ministerie OCV **Monaim Benrida**, en medeoprichter REF **Jack van Praag**. Hierin werd geluisterd naar elkaars wensen, dromen en ook zorgen voor en over onze samenleving, wat ervoor nodig is om dit te bewerkstelligen en werden er connecties gemaakt om hier samen verder aan te bouwen. Al met al, een inspirerende en activerende ochtend. Bekijk de [Webinar](#) terug.

Werkbezoek Tweede Kamerleden & onderwijsveld

Op 27 augustus 2021 organiseerde REF een interactieve middag voor Tweede Kamerleden en het onderwijsveld waar PO, VO, MBO, ISK, SO en PABO's vertegenwoordigd waren. Met tot doel: ontmoetingen faciliteren en kennisdeling tussen de politiek en het veld. Samen met onderwijsprofessionals, Tweede Kamerleden en natuurlijk jongeren zelf, gingen we tijdens de interactieve lunch in gesprek over o.a. onderwijsdromen en persoonlijke verhalen. Het educatieteam van REF nam alle aanwezigen mee in de Respect les: [Pittige Gesprekken](#). Een les over hoe lastige thema's te bespreken in de klas. Afsluitend sprak onze founder Rabbijn Awraham Soetendorp over compassie, het belang van verbinding en het verschil dat wordt gemaakt in het klaslokaal. Met deze bijeenkomst hoopt REF dat we de komende jaren, met alle betrokken vanuit het onderwijsveld, én de politiek en overheid, samen kunnen bouwen aan een respectvolle samenleving. Zie hier de [bedankbrief](#) naar alle aanwezigen.

MONITOR & ONDERZOEK

Onderzoek JongerenKompas i.s.m. Motivaction

In opdracht van REF heeft Motivaction in 2020 het JongerenKompas onderzoek uitgevoerd, gericht op de leefwereld van jongeren. Met tot doel inzichtelijk maken welke thema's er spelen onder jongeren, en deze te prioriteren opdat REF en expertise- en kennispartners hierop konden inspelen en voorzien in de behoeften van jongeren. De hoofdvraag van het onderzoek: Hoe ziet de leefwereld van jongeren eruit, waar houden zij zich mee bezig (thema's) en waar maken zij zich zorgen over?

Ruim 1600 jongeren tussen de 10 en 24 jaar oud hebben deelgenomen aan het kwantitatieve onderzoek in de zomer van 2020. Lees het rapport *Motivaction onderzoeksrapport JongerenKompas 2020* ⁱ en/of bekijk het [JongerenKompas Factsheet 2020](#). ⁱⁱ

Onderzoek KIS - vooroordelen & discriminatie i.r.t. basisscholen

Steeds meer basisscholen willen aan de slag om vooroordelen, stereotypering en discriminatie aan te pakken. Dit signaleerde Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS) samen met een aantal partijen uit het werkveld. De vraag is alleen: hoe doe je dat dan? Wat werkt? Welke typen interventies zouden ingezet moeten worden? En op welke leeftijd kan welk type interventies worden toegepast?

Al 'baat het niet', dan schaadt het soms wel, zo weten we uit onderzoek naar (jong)volwassenen en discriminatie. Wat je op basis van intuïtie denkt dat werkt, werkt lang niet altijd en soms zelfs averechts. Dat betekent dat het van belang is om nauwkeurig te weten wat werkt voor wie, zodat deze averechtse effecten worden voorkomen. Daarom zijn de onderzoekers van KIS de wetenschappelijke literatuur ingedoken en hebben ze op een rij gezet wat volgens de wetenschap werkt.

REF heeft aan het onderzoek bijgedragen als één van de [geraadpleegde experts](#). En tijdens de nationale opening Week van Respect op 9 november 2020 in inhoudelijke presentatie en gesprek gepresenteerd tussen Hanneke Felten en Femke van der Ster. Bekijk via de [Webinar](#) het gesprek terug. [Lees het gehele onderzoek hier](#).

Onderzoek PABO studenten - vooroordelen, discriminatie en diversiteit

REF heeft een onderzoek begeleidt dat door drie PABO studenten van de Hogeschool Leiden is geïnitieerd en gerealiseerd: Demi van Vugt, Esmée van Vught, Guus de Groot en Mees van Zuuren. In hun onderzoek onderzochten zij in hoeverre PABO's zich bezighouden met de thema's vooroordelen, discriminatie en diversiteit. En in hoeverre beginnende leerkrachten na het afronden van de opleiding 'Pedagogische Academie Basis Onderwijs' bekwaam zijn om te kunnen omgaan met vooroordelen en discriminatie in de klas.

Concluderend stellen de drie studenten dat *'In de leerlijnen van het Kennisbasis document werd al duidelijk dat er niks in staat met betrekking tot vooroordelen en discriminatie en weinig over diversiteit. Als leerkracht krijg je wel te maken met deze onderwerpen in de klas, dus waarom zijn deze onderwerpen (nog) niet in de leerlijnen opgenomen? ... Dus, docenten vinden dat ze al een aardig eind op weg zijn met het lesgeven over deze thema's. Daarentegen vinden studenten vaak dat er nog te weinig aandacht aan wordt besteed en hebben behoefte aan meer praktijkgerichte oefeningen.'* Demi, Esmée, Guus en Mees hebben hun onderzoek afgerond met een lijst aan aanbevelingen. We doen u graag het gehele onderzoek in bijlage toekomen.ⁱⁱⁱ

Dit onderzoek heeft bijgedragen aan het initiëren van de *Signaalsessie Burgerschapsonderwijs op PABO instellingen* van 16 maart 2021, waar PABO student Mees van Zuuren eveneens aanwezig was.

Enquête docenten & leerkrachten - Happiness Index

Het jaar 2020 was een zeer bewogen jaar, waarin Covid-19 er voor zorgde dat thuiswerken de norm werd en docenten vanuit een vernieuwde rol en via nieuwe media in contact kwamen te staan met leerlingen, collega's en schooldirectie. Ook stond het jaar in het teken van de spotprentendrama's in Parijs en Rotterdam. Ontwikkelingen die veel teweeg brachten voor ons als samenleving, maar ook specifiek voor docenten. Want hoe ga je hiermee om? Hoe bespreek je deze gevoelige onderwerpen met jouw klas? Hoe creëer je een sociaal veilige setting waarin je je als docent handelingsbekwaam voelt?

Wij vanuit REF vonden het belangrijk om te vragen aan ons netwerk van docenten, leerkrachten en schoolleiders hoe zij deze periode ervaarden. Hoe stond het met hun werkplezier, spanning en gevoel van veiligheid? En wat hadden zij nodig? Om deze vragen in kaart te brengen, ontwikkelde REF de *Happiness Index*, om inzicht te krijgen in het welbevinden in de sector. Zo gaf de peiling ons kwalitatieve en kwantitatieve informatie over het algehele gevoel van werkplezier, gevoel van persoonlijke veiligheid en het creëren van een veilige omgeving.

Gelanceerd via [educatienieuwsbrief van 29 januari 2021](#).

- **Werkplezier** 56% van de leraren beoordeeld zijn werkplezier met een 8 of 9. Waardering vanuit directie laat echter ruimte zien voor verbetering. Ook wanneer we kijken naar factoren die

meespelen in het creëren van een veilige omgeving, zien we dat er meer behoefte is aan steun vanuit leidinggevend en directie.

- **Persoonlijke veiligheid** De persoonlijke veiligheid wordt beoordeeld met gemiddeld een 7,3. Opmerkelijk: 80% van de opmerkingen i.h.k.v. persoonlijke veiligheid hadden betrekking op Covid en de maatregelen.
- **Sociale veiligheid creëren** 30% voelt zich (nog) onvoldoende geschoold voor het creëren van een veilige omgeving. En geeft aan behoefte te hebben aan aanvullende basiskennis en vaardigheden, externe tools, methodieken en ondersteuningsaanbod. De meerderheid geeft aan zichzelf goed in staat te achten om een veilige omgeving te creëren. moeilijke situaties te bespreken en op te lossen. Over het algemeen weten ze waar ze hulp en informatie moeten inwinnen.

Monitor discriminatie en uitsluiting Den Haag Meldt

Inhoudelijk gesprek met de gemeente Den Haag over het initiatief Den Haag Meldt, een punt waar discriminatie gemeld kan worden en een anti-discriminerende doelstelling heeft. De wens vanuit de gemeente om i.s.m. REF enerzijds dit initiatief zichtbaarder te maken, en anderzijds de expertise van REF hierop te raadplegen. Een inhoudelijk gesprek volgde met Aqusa Mahmud (hoofd beleidsdossier anti-discriminatie), Naima El Mokaddem en Manon Stam (beiden Den Haag Meldt) en REF teamleden. Complexe vraagstukken die geen eenduidig antwoord kregen. Vanuit REF dragen wij de visie dat we preventief en positief werken. Een meldpunt zonder positieve activatie, context of zonder het faciliteren van verbinding en empathie (verplaatsen in de ander) kan -met de beste bedoelingen- juist bijdragen aan polarisering. Uit het verkennende gesprek zijn we tot de conclusie gekomen dat een verdiepende signaalsessie zal bijdragen aan een verdiepingsslag op dit complexe vraagstuk. Temeer omdat gemeenten sinds 2009 verplicht zijn een meldpunt te hebben. Om een dergelijk meldpunt op een juiste en adequate wijze in te richten, heeft meer aandacht en expertise. We doen u graag in de bijlage de *notulen Den Haag Meldt* van het gesprek doen toekomen.^{iv}

Monitor Avondklokken

Begin 2021 raakten Nederland in een nieuwe lockdown, dit keer met een avondklok. Na inwerktreding van de avondklok op 23 januari 2021 zijn er in verschillende Nederlandse steden rellen uitgebroken: de Avondklokken. Het werd zichtbaar dat bij deze rellen veel jongeren betrokken waren. Wat bewoog deze jongeren? Wat was het onderliggende probleem? Jongeren hebben beperkt referentiekader over oorzaak-gevolg en ook wat strafbaar is. Het is belangrijk dat jongeren gehoord worden, en dat zij een stem hebben. Vanuit pedagogisch licht is het werken aan wederzijds vertrouwen, en jongeren de handvatten geven hoe om te gaan met gevoelens van onvrede, onbegrip en hier zélf een actieve (positieve en constructieve) rol in vervullen. Het REF educatieteam heeft op basis van deze signalen de

les *BoilingPoint* ontwikkeld; een les waarin jongeren leren over hun eigen morele grenzen en dit te zien in het licht van anderen, binnen hun (peer)groep.¹

Monitor Respect Online

Van de jongeren tussen 12 en 25 jaar is 5,3 procent vorig jaar weleens online gepest, gestalkt of bedreigd. Dat blijkt uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Dat betekent dat ongeveer 140.000 jongeren online gepest worden. Meisjes worden twee keer zo vaak lastig gevallen als jongens, 7 om 3,6 procent. Zij hebben meer te maken met online stalking, roddels, of pestgedrag. Ook gaat het bij meisjes vaker om seksueel getinte incidenten.² Bij REF rees de vraag: hoe zorgen we ervoor dat jongeren zich veilig voelen op het web en dat ze weten wat de mogelijkheden zijn om te reageren of te *upstanden*? Door het hele land zien we maatschappelijke organisaties in beweging die zich inzetten voor respect online. Denk aan initiatieven als de *dag tegen het cyberpesten*, *#datmeejeniet* of de sexting interventie van de Rutgers Stichting i.s.m. Halt. Eind 2021 hebben we de partijen in kaart gebracht, en verkennende gesprekken gevoerd met verschillende experts.^v

SIGNAALSESSIES

Signaalsessie & Enquête ISK-docenten - Nieuwkomersonderwijs

Signaalsessie Nova College Amstelveen

In het ISK Begeleidingstraject 2020-2021 heeft REF 3.573 ISK docenten begeleidt bij het faciliteren van een betere aansluiting van jonge nieuwkomers tot het Nederlandse onderwijssysteem, opdat zij zich (meer) thuis voelen en actief deelnemen in de Nederlandse samenleving. Uit dit traject kwam naar voren dat er meer behoefte is naar onderlinge en informele uitwisseling tussen de ISK-docenten. Dit zou ISK-docenten in staat stellen elkaar beter en sneller te kunnen vinden om elkaar te helpen met succesverhalen en *best practices*. REF heeft een groot netwerk van aangesloten scholen met ISK locaties en ISK docenten. Direct inspelande op deze vraag, heeft REF daarom begin 2021 een fysieke bijeenkomst georganiseerd op het Nova College Amstelveen i.s.m. de gemeente Amstelveen. Een bijzondere bijeenkomst met veel verschillende stakeholders. De uitkomsten hiervan doen we u graag toekomen in het verslag: *Signaalsessie Amstelveen*.^{vi}

Lesmateriaal Trauma sensitief lesgeven

Daarnaast, vanwege de lockdowns werden externen niet toegelaten op de ISK instellingen, terwijl het nieuwkomersonderwijs grotendeels gewoon doorging in deze periode omdat zij vallen onder de 'kwetsbare doelgroep'. En het dus van vitaal belang was dat deze jongeren onderwijs bleven krijgen.

¹ Zie het activiteitenverslag REM 2020-2021

² [CBS: Meisjes vaker dan jongens last van online stalken of laster](#)

Tijdens de bijeenkomst gaven de ISK-docenten aan waarom behoefte te hebben aan digitale lesmaterialen. REF heeft jarenlange expertise met het ontwikkelen van digitale respect educatie voor docenten, op het gebied van sociale emotionele ontwikkeling. Deze expertise hebben wij daarom ingezet om de [ISK docenten te kunnen ondersteunen op afstand](#). We hebben de wensen vanuit de bijeenkomst (en de uitkomsten van de enquête) gebruikt bij het kiezen van de thema's.

Enquête ISK-docenten

Niet alle ISK-docenten konden aanwezig zijn bij de bijeenkomst. Om hun input toch mee te kunnen nemen, hebben we een enquête opgesteld en afgenomen bij ISK docenten. Deze enquête bevatte verschillende onderwerpen: *ISK-jongerenwelzijn, verschillen in normen en waarden, respect voor jezelf, elkaar en omgeving* alsmede *aandacht voor gewoonten en gebruiken*. De uitkomsten van deze enquête doen we u graag toekomen in het verslag *Enquête Succesvolle nieuwkomers in de samenleving*.^{vii}

Signaalsessie Burgerschapsonderwijs op PABO instellingen

Aanleiding

Minister Slob benoemt in de kamerbrief van 17 december 2021, dat in de lerarenopleidingen aandacht is voor veiligheid van de leraar. Hij bekrachtigt ook dat burgerschap en sociale veiligheid zijn toegevoegd aan de kennisbasis. Het is echter aan de lerarenopleiding zelf om dit te vertalen naar het curriculum. Maar hoe ziet dit er straks uit in de praktijk?

Dit zien we terug in recent onderzoek binnen diverse PABO's. Dit onderzoek is uitgevoerd door Respect Foundation, in samenwerking met studenten van de PABO Leiden. Zo geven de toekomstig leerkrachten aan dat er aandacht is voor burgerschap op de opleidingen, maar dat deze aanpak verschilt per instelling. Daarnaast geeft 80% van de geïnterviewde studenten aan dat ze zich (nog) niet veilig en bekwaam voelen om bijvoorbeeld om te gaan met vooroordelen en discriminatie in de klas. Met de aanstaande wetswijziging (die hoopvol voorligt bij de Eerste Kamer) hebben de ontwikkelingen rond burgerschapsonderwijs vlucht genomen. Van educatiemateriaal tot advies, tools, trainingen en allianties. We zien de sector steeds sneller in beweging komen en het aanbod voor scholen wordt steeds vollediger.

Aan de andere kant horen we op verschillende plekken de vraag rijzen: hoe ontwikkelt de leerkracht zich tot burgerschapsonderwijzer? Ben je als onderwijzer straks voldoende geëquipeerd als je van de opleiding afkomt? Met genoeg handelingsperspectief en gevoel van bekwaamheid om actief bij te dragen aan de ontwikkeling van kinderen tot sociale, betrokken en kritische burgers met de juiste kennis, tools en mindset?

Doel en invulling signaalsessie

Met deze insteek organiseerde REF de signaalsessie voor PABO instellingen op 16 maart 2021. Tijdens deze sessie hebben we de behoeften geïnventariseerd rond burgerschapsonderwijs op PABO's en docentenopleidingen. Hoe krijgt dit momenteel invulling? Waar wordt in voorzien, waar (nog) niet en is er actie nodig? De hoge opkomst en actieve betrokkenheid van alle deelnemers toonden ons direct een belangrijk signaal: Burgerschap leeft bij iedereen die een rol speelt in het onderwijs en werden tijdens de sessie de behoeften vanuit het veld duidelijk.

Conclusie & aanbevelingen

Voor een volledig overzicht van de conclusies, aanbevelingen, inbreng en aanwezigen verwijzen wij graag door naar het *Signaalsessie verslag 'De burgerschapsonderwijzer in 2023'*.^{viii}

Netwerksessie Burgerschap i.s.m. Verus

Burgerschap is HOT! Maar wat is burgerschap nou eigenlijk en hoe geef je er als school of organisatie invulling aan? Dit zijn belangrijke vragen waarop soms moeilijk een antwoord te vinden is. Daarom organiseerde de Respect Foundation en Verus op 30 juni 2021 (i.s.m. VOS/ABB, VOO, VGS en VBS) de Netwerksessie Burgerschap. Samen met 15 maatschappelijk georiënteerde organisaties gingen we het gesprek aan over het thema 'Burgerschap'. Dankzij deze sessie weten we nu van elkaar wie we zijn, waar we voor staan en wat we doen. We hebben elkaar dus niet alleen leren kennen, maar ook met elkaar af kunnen stemmen en van elkaar geleerd. Lees de [blog](#) en [het verslag](#) voor aanwezigen, conclusies en aanbevelingen.^{ix}

Soms missen we ook concrete handvatten. Hoe moet je je woorden kiezen als het om racisme gaat?
...wat zeg je wel en wat niet?"

CO-CREATIE SAMENWERKINGSPARTNERS

Kindertelefoon

In maart 2020 ging heel Nederland in lockdown. Zo ook alle scholen en halsoverkop kwam heel Nederland thuis te zitten. Onze zorg over jongeren in een onveilige thuissituatie steeg met de dag; zij konden nu werkelijk nergens meer een uitvlucht vinden. Om te weten wat er speelde en waar behoefte aan was, namen wij contact op met partner Kindertelefoon, aangezien dit exact hun doelgroep en expertise is. Onze zorg bleek inderdaad realiteit: het aantal meldingen was flink toegenomen.

Samen met de Kindertelefoon hebben we onze krachten gebundeld: vanuit REF het directe en landelijk groot bereik bij leraren, in combinatie met de inhoudelijke expertise van de Kindertelefoon lanceerden we samen een [speciale nieuwsbrief \(15 april 2020\)](#). Zo wezen we zoveel mogelijk jongeren erop (via hun professionele opvoeders) dat de Kindertelefoon er anoniem/vertrouwelijk voor hen is, OOK tijdens corona en OOK via chat als je niet kunt bellen. Op deze manier wisten wij ook handelingsverlegen docenten met zorgen ondersteuning te bieden, en waar zij in elk geval naar konden verwijzen. **Bereik: ruim 7.000 docenten & leerkrachten**

Centrum Seksueel Geweld (CSG)

In hetzelfde kader als de Kindertelefoon, kwam de oproep van [Iva Bicanic](#) bij ons terecht. Als expert op het gebied van seksueel geweld, en initiatiefnemer van [Centrum Seksueel Geweld](#) voelde ook zij zich geroepen iets voor kwetsbare jongeren te doen in tijden van corona, en dan wel voor hen die thuis te maken hebben met seksueel geweld.

Beste jij,

Door het corona-virus zijn kinderen de laatste tijd veel meer thuis dan ze gewend zijn. En dat is niet voor iedereen even fijn. Bijvoorbeeld als er thuis iemand aan je zit terwijl je dat niet wilt. Misschien denk je nu, dit gaat over mij!

Dan wil ik je iets vertellen:

Jij hebt niks verkeerd gedaan, het ligt niet aan jou. Dit is niet hoe het thuis hoort te zijn, en niemand mag op die manier aan jou zitten. Dus wat jou ook wordt verteld: het is niet normaal en – het állerbelangrijkste – het is niet jouw schuld.

Ik wil ook tegen je zeggen dat het niet gek is als je je hierover raar en alleen voelt, of als je probeert er niet aan te denken: dat begrijp ik. En ik snap het ook als je die ander lief vindt en wilt beschermen. Of dat je denkt: ik ga dit nooit aan iemand vertellen.

Laat je niet wijs maken dat je je mond moet houden. Je mag erover praten. Maar het hoeft niet als het nu niet kan. Jij mag zelf een moment kiezen om het te vertellen of te schrijven aan iemand die je vertrouwt. Die kan jou helpen dat het stopt.

Wat er ook gebeurt, je bent een geweldig kind weet je dat?

De [speciale brief](#) die zij schreven aan jongeren gebaseerd op steunbetuigingen die slachtoffers als kind helpend hebben gevonden, moest bij jongeren terecht komen. Het centrum zet zich in voor de unieke rol die docenten en leerkrachten hebben in deze situaties; en welk verschil zij kunnen maken. Hierover namen zij korte, [praktische instructiefilmpjes](#) op, maar het ontbrak hen aan ingangen in het onderwijs.

Om de brief en de ondersteunende instructievideo's bij leerkrachten en docenten te krijgen, hebben wij onze handen en expertise in één geslagen. Wij hebben in samenwerking met ons netwerk alle benodigde informatie gegeven (advies over hoe docenten te activeren) en gelanceerd middels onze [nieuwsbrief van 7 mei 2020](#) aan +7.000 onderwijsprofessionals en onze [Social Media kanalen](#).

#NIETJOUWSCHULD

(Video)brief voor kinderen en jongeren

Voor de kinderen die met seksueel misbruik te maken hebben schreef het Centrum Seksueel Geweld een [speciale brief](#). Met de belangrijke boodschap: het is niet jouw schuld. Dat geloven kinderen die misbruikt worden namelijk altijd. De brief biedt behalve [erkenning](#) ook een ander [perspectief](#) op wat hen overkomt en geeft daardoor misschien dat zachte zetje om vroeg of laat te gaan praten. Bijzonder aan de brief is dat deze is samengesteld uit talloze [steunbetuigingen](#) van volwassenen die zelf als kind seksueel misbruikt zijn. Ook hebben verschillende BN'ers de brief [als videoboodschap](#) ingesproken.

We hopen dat [deze boodschap](#) zoveel mogelijk kinderen en jongeren bereikt. We laten het aan jou als professional over, hoe jij denkt dat de brief (met filmpje) veilig verstuurd kan worden. Vermijd het onderwerp niet, maar kies jouw moment!

Toch even overleggen, behoefte aan ondersteuning of aanvullende lesmaterialen?

Neem gerust contact met [ons](#) op!

Beste Jij,

Door het corona virus zijn kinderen de laatste tijd veel meer thuis dan ze gewend zijn. En dat is niet voor iedereen even fijn. Bijvoorbeeld als er thuis iemand aan je zit terwijl je dat niet wilt. Misschien denk je nu, dit gaat over mij!

Dan wil ik je iets vertellen:

Jij hebt niets verkeerd gedaan, het ligt niet aan jou. Dit is niet hoe het thuis hoort te zijn, en niemand mag op die manier aan jou zitten. Dus wat jou ook wordt verteld, het is niet normaal en - het allerbelangrijkste - het is niet jouw schuld.

Ik wil ook tegen je zeggen dat het niet gek is als je je lieverver raar en zinnig voelt, of als je probeert er niet aan te denken, dat begrijp ik. En ik snap het ook als je die ander lief vindt en wilt beschermen. Of dat je denkt, ik ga dit nooit aan iemand vertellen.

Laat je niet wijs maken dat je je mond moet houden. Je mag erover praten. Maar het hoeft niet als het nu niet kan. Jij mag zelf een moment kiezen om het te vertellen of te schrijven aan iemand die je vertrouwt. Die kan jou helpen dat het slaapt.

Wat er ook gebeurt, je bent een geweldig kind weet je dat?

Nationale Politie

Begin 2021 zijn de Nationale Politie (NP) en REF gestart met het verkennen van een samenwerking. Met de intentie om wederzijds respect en begrip te stimuleren tussen jongeren, politie en andere hulpverleners als het uitgangspunt. Waar NP nu incidenteel gebruik maakt van de 'school als oefenplaats' had de samenwerking ten doel om de methodiek te verankeren, *best practices* te delen, kennis te bundelen en bereik te vergroten. Waarbij de samenwerking was gestoeld op twee speerpunten: 1) vergroten positieve beeldvorming tussen jongeren & politie. 2) vergroten positieve relatie tussen jongeren & politie. Middels de Week van Respect bood REF haar landelijk bereik en platform om persoonlijke gastlessen van politieagenten in de klas te faciliteren en een landelijke campagne met politieagenten positief in beeld.^x

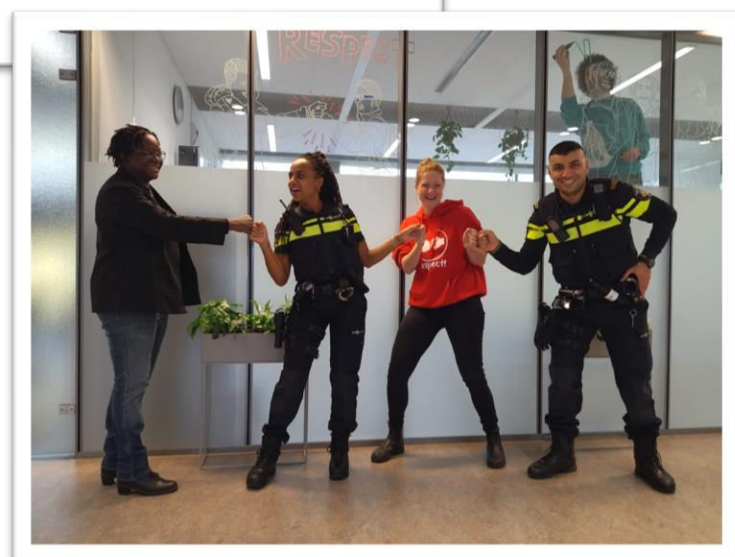
Vergroten positieve beeldvorming jongeren – politie

- Initiatieven uitlichten die bijdragen aan positieve beeldvorming.
- Positieve campagne als tegengeluid van toenemende polarisatie.
- Impact en aandacht voor (kwetsbare) jongeren.

Vergroten positieve relatie jongeren – politie

- Preventief, positieve ontmoetingen tussen jongeren & politieagenten t.b.v. vergroten vertrouwen en begrip.
- Inspireren van jongeren om zelfstandig, kritisch te leren kijken naar hun normen en waarden m.b.t gezag (zelfreflectie, bewustwording onder jongeren).

MAATSCHAPPELIJKE ACTIES

UN TALKS – UN Climate Change Talkshow

Princess Abze Djigma is al jarenlang betrokken bij REF als gastspreker tijdens de Week van Respect. Djigma is een betrokken milieu en groene energie vertegenwoordiger binnen de klimaattop waarin ze het als missie ziet om de klimaattop en jongeren bij elkaar te brengen. Zij vindt het belangrijk dat de stem van jongeren gehoord wordt, het is immers hún toekomst. Djigma heeft REF gevraagd bij deze samenwerking omdat zij talkshows aan het opzetten was waarbij leiders uit de klimaattop en jongeren samen komen in een gesprek.

Het doel van deze talkshows is de onderwerpen verkennen die aan bod zijn gekomen tijdens de 'the paris agreement', de klimaattop samenkomst in Parijs. Dit gebeurd in 8 talkshows waarin leiders uit de klimaattop en jongeren elkaar ontmoeten en een open gesprek voeren. Deze talkshows waren tevens een opmaat naar de klimaattop bijeenkomst in Glasgow. Doordat de klimaattop en jongeren samen in gesprek gaan, worden de plannen, afspraken en doelen begrijpelijk gemaakt voor een groot publiek op een leuke, persoonlijke manier. In totaal zijn er acht talkshows opgenomen met verschillende jongeren en leiders uit de wereldtop. De talkshows zijn te zien op het kanaal van de [UN CLIMATE CHANGE](#).

[Bekijk de eerste aflevering](#) met Renske en Lonneke Meyboom van middelbare school De Nassau, Breda

Jongerenactie Warme Truien dag

Op 11 februari 2022 was het Warme Truien Dag! Dé dag waarop [Klimaat Verbond Nederland](#) aandacht vraagt voor het veranderende klimaat en de opwarming van de aarde. Uit onze JongerenRaden en onderzoeken kwam naar voren dat jongeren zich zorgen maken over het klimaat en zich hier graag voor inzetten. Om hen hierin op een positieve, laagdrempelige wijze in te inspireren en activeren, lanceerde REF de Actie Warme Truien Dag: zet de kachel lager en trek een warme trui aan! Gelanceerd via de [educatienieuwsbrief van 7 februari 2022](#)

Workshop NO LABELS

Elk jaar voert het [college van Madurodam](#) hun persoonlijke challenge uit, een activiteit waarbij ze mensen verbinden en iets goeds doen voor de samenleving. Deze challenge moet gestoeld zijn op maatschappelijk probleem binnen het thema vrijheid, duurzaamheid of sociaal maatschappelijk. In het bestuursjaar 2021-2022 was één van de challenges NO LABELS, van de collegeleden Wiktorija, Fedde en Yvette. Met hun challenges wilden zij jongeren bewust maken van labels en vooroordelen. Zij wilden jongeren leren hoe ze hier het beste mee om kunnen gaan, en hoe ze deze niet als obstakels in het dagelijks leven kunnen zien. Op vrijdag 10 juni vond de challenge plaats; voor 60 leerlingen uit Den Haag organiseerden de drie collegeleden een interactieve dag.

Speciaal voor deze challenge zochten zij de samenwerking op met drie externe expertise partijen: Youz Preventie, Recycling Education 21st en ook de Respect Foundation. Vanuit REF verzorgde Femke van der Ster en Kenchi Orcadio één van de drie workshops die ging over het verminderen van vooroordelen, aannames en hoe je opnieuw kunt kijken. Bekijk de workshop '*NO LABELS? Blijf altijd opnieuw kijken!*' en het [Madurodam jaarboek college van B&W 2021-2022](#).^{xi}

Invictus Games

De Invictus Games zijn een internationaal sportevent voor militairen en veteranen. Heel veel landen doen mee, net als bij de Olympische Spelen. De Games vonden dit jaar plaats van 16-22 april (2022) in Den Haag. De kernboodschap van deze spelen is dat sporten je helpt om fysiek én mentaal sterker te worden. Het REF educatieteam ontwikkelde speciaal voor de Invictus Games de lesseries over *strijden voor vrijheid* en *onoverwinnelijkheid, eigen kracht en samenwerking middels sport* voor [PO](#), [VO](#), [SBO](#), [VSO](#).

Naast het lesmateriaal was het ook mogelijk om met jouw klas/school het event bij te wonen. Jongeren konden sportwedstrijden bezoeken, educatieve voorstellingen bijwonen over veteranen of actief mee doen aan allerlei side events. Zo ook aan de speciaal ontwikkelde 'respect route', vol rake vragen die die stimuleerden gesprek aan te gaan, na te denken, reflecteren en opnieuw te kijken naar jouw eigen vooroordelen, aannames en meningen. Ook faciliteerde REF op haar eigen stand activiteitenkaarten i.h.k.v. inclusief sporten die je samen met een respect-teamlid of medestudent kon doen! Gelanceerd in de [educatienieuwsbrief van 28 januari 2022](#).

BURGERSCHAPSPACT

Sinds augustus 2021 wordt er van scholen verwacht om concreet invulling te geven aan burgerschapsonderwijs. Een ingewikkeld vraagstuk: Burgerschap? 'We zijn er mee bezig', 'We hebben het op orde' of 'We gaan daar volgend jaar mee aan de slag.' Dit zijn de drie meest gegeven reacties als wanneer REF met scholen in gesprek gaat over de nieuwe wet burgerschapsonderwijs. Het belang van burgerschap en al haar facetten wordt zeker niet ontkend, maar de 'hoe dan' lijkt soms complex en minder voor de hand liggend.

Pilotfase 2019

Op basis van eerdere signalen uit het veld startte REF, samen met partnerorganisatie MasterPeace en fundingpartner Adessium Foundation en stichting Janivo, in 2019 de eerste pilot i.h.k.v. burgerschap. Deze pilot richtte zich op visiebepaling en het in kaart van burgerschapsonderwijs in het primair (PO) en voortgezet onderwijs (VO). Voorsortierend op de ontwikkelingen in het onderwijs rondom het aanscherpen van de burgerschapsopdracht voor PO en VO. De pilot had met name het doel het ontzorgen van leerkrachten en docenten in het PO en VO, almede het bieden we een oplossing voor de lastige taak om burgerschap op een eenvoudige en concrete manier in kaart te brengen en invulling te geven. Uit deze pilot kwam met name naar voren dat het onderwijsveld behoefte had aan ondersteuning bij het in kaart brengen en ontwikkelen van hun burgerschapscurriculum op heldere en laagdrempelige wijze. Daar is zowel de BurgerschapsTool als de BurgerschapsMakelaar uit ontstaan.

BurgerschapsTool

De BurgerschapsTool is een concrete tool om de nieuwe aanscherping wet burgerschap op ondersteunende en praktische wijze toegankelijk te maken voor scholen. Deze online-tool maakt het voor scholen mogelijk om inzichtelijk te maken aan welke domeinen en doelen³ zij voldoende tot ruimvoldoende werken en waar de hiaten zitten om een compleet aanbod burger-schapsonderwijs te kunnen bieden conform de huidige burgerschapseisen.

In 2020-2021 heeft REF de tool ontwikkeld en gelanceerd. +100 scholen en docententeams maken actief gebruik van de tool. Om een beter beeld te krijgen verwijzen wij u graag door naar: BurgerschapsTool website: <https://burgerschaptool.respectfoundation.nl/> en de blog [Burgerschap? Gewoon Doen!](#) voor meer achtergrond informatie.

³ Voor deze domeinen en vaardigheden worden momenteel de aanbevelingen van Curriculum.nu gebruikt. Deze worden omgezet naar de wettelijke kaders van de burgerschapsopdracht wanneer deze definitief zijn.

Starterskit: Burgerschap? Gewoon doen!

De vertaalslag van een bestaand burgerschapscurriculum naar de domeinen en doelen bleek voor veel scholen nog een (te) hoge drempel. Om hen nog meer te faciliteren op een laagdrempelige, positieve wijze ontwikkelde REF de starterskit: Burgerschap? Gewoon doen! Met de burgerschap starterskit (PO) maken docententeams kennis met de inhoud van burgerschap, krijgen ze concrete tools om een vliegende start te maken met het burgerschapsbeleid van hun school, én breng je in kaart wat je al doet. Binnen twee uur klaar. Burgerschap? Gewoon doen! Gelanceerd in [educatienieuwsbrief](#) speciale editie burgerschap.

Gewoon lekker simpel invullen in een paar concrete stappen.

- leerkracht groep 7/8 over het Burgerschap spel

Hoe werkt het?
Met het bordspel verzamel je alle burgerschapsinformatie in de klas om dit digitaal vast te leggen in de BurgerschapTool. Doe dit in alle groepen en maak gezamenlijk jullie burgerschapsnulmeting. Daarna kun je op de BurgerschaftsMarkt op zoek naar mooie projecten en lessen om jullie burgerschap uit te bouwen.

Inhoud starterskit
Ga aan de slag met:

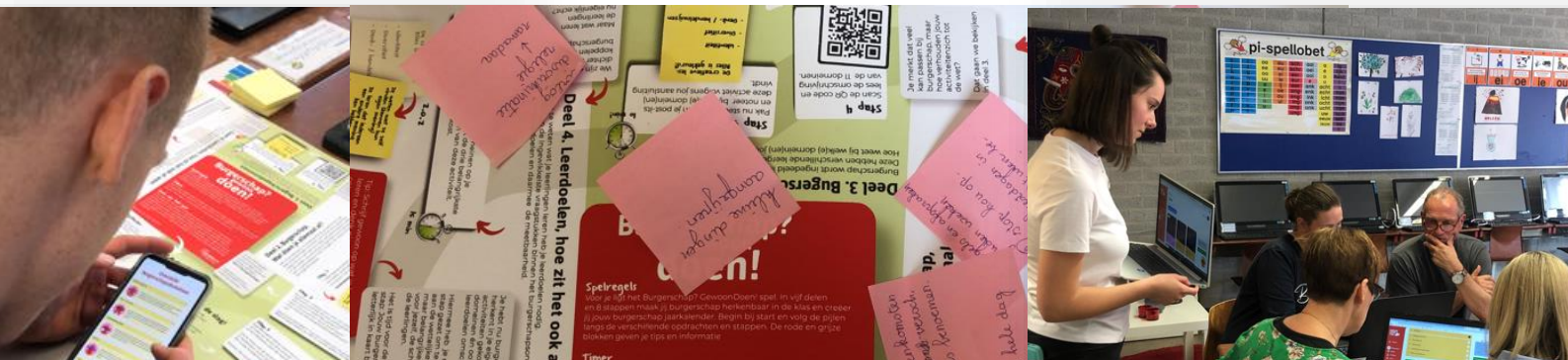
- 8x Burgerschap? Gewoon doen!-spelbord + prikbord-poster
- 1x set post-its
- 1x BurgerschapTool-account voor het gehele team
- 1x burgerschapsleerlijn-les Alles is gekleurd: te gebruiken voor groep 6, 7, en/of 8

Basisschool de Hapert

Begin 2021 hebben we met veel plezier de starterskit mogen testen op basisschool de Hapert. Een positieve en succesvolle middag! De feedback van de Hapert is meegenomen om de Tool te verbeteren.

“Gewoon lekker simpel invullen in een paar concrete stappen!”

- leerkracht groep 7/8 over het Burgerschap spel

BurgerschapsMakelaar

Gekoppeld aan de online BurgerschapsTool zit een digitaal, helder overzicht van onderwijsaanbieders op het gebied van burgerschap: [de BurgerschapsMarkt](#).

De BurgerschapsMarkt is een vrij toegankelijke markt waarin zo veel mogelijk inhoudelijke en inspirerende partijen hun educatieproduct krachtig, duidelijk en mooi presenteren. Op deze BurgerschapsMarkt kunnen leerkrachten eenvoudig educatie producten vinden gebaseerd op de burgerschap adviesdoelen vanuit de overheid.⁴ Scholen kunnen vervolgens filteren op onderwerp, bouwsteen of zelfs specifieke leerdoelen. Zo kunnen scholen gemakkelijk nagaan welk specifiek project ze zouden willen verkennen of kiezen om hun burgerschap curriculum mee in te richten.

Het doel van de markt is om de aanbodkant m.b.t. burgerschap zoveel mogelijk samen te brengen, zodat scholen zélf gemakkelijk en op een passende manier hun aanbod verbreden, aanscherpen of intensiveren zónder dat zij overspoeld raken met aanbieders. Op deze manier hebben we het onderwijs nog meer ontzorgd, maar blijven de inhoudelijke keuzes voor invulling bij scholen zelf.

We hebben bij de ontwikkeling nauw contact onderhouden met andere initiatieven rondom burgerschap en hebben zoveel mogelijk de verbinding, koppeling en samenwerking opgezocht. Zo hebben we nauw contact onderhouden met onderwijskoepels, Verus en Vos/ABB, PO-Raad en Stichting School en Veiligheid.

Op dit moment zijn 25 PO aanbodpartner vertegenwoordigd in de BurgerschapsMarkt, en krijgen we de aanmeldingen van aanbodpartners nog steeds binnen.

Bekijk de flyer [Doe mee op de BurgerschapsMarkt](#) en lees de blog [BurgerschapsMarkt, wie mogen we niet missen?](#)

⁴ Curriculum.nu is een adviesgroep van docenten, schoolleiders en onderwijsontwikkelaars die in opdracht van de overheid 11 domeinen en 270 leerdoelen samenstelde met betrekking tot burgerschap. Deze doelen gelden als adviesdoelen voor inhoudelijk burgerschapsonderwijs.

RESULTAAT

Middels het RespectPact hebben we actief samenwerkingen gerealiseerd, expertises verbonden, krachten gebundeld en zo versnippering tegen gegaan om de impact te vergroten op een positieve, respectvolle samenleving. Samen met vele inhoudelijke, maatschappelijke partners, docenten, schoolleiders, (onderwijs)experts en natuurlijk jongeren zelf hebben we op structurele wijze gebouwd aan een respectvolle samenleving. We willen hierbij benadrukken dat we ontzettend trots zijn op de gerealiseerde co-creaties, onderzoeken, acties en signaalsessies waarbij alle betrokkenen een enorme drive hadden elkaar te willen versterken!

In 2020-2021 (met uitloop t/m mei 2022) hebben we relevante samenwerkingen geïnitieerd en gerealiseerd op actuele thematiek zoals welbevinden, kansengelijkheid, participatie nieuwkomers, pestpreventie en vrijheid van meningsuiting op scholen en veiligheid van leraren. We hebben expertises actief verbonden middels o.a. signaalsessies. Ook is het BurgerschapsPact (de Tool en Markt) gerealiseerd en afgerond. Concrete behaalde resultaten zijn:

- **3 onderzoeken, 2 enquêtes en 3 monitorthema's** i.h.k.v. maatschappelijk sociale ontwikkelingen m.b.t. jongeren, onderwijs- en maatschappelijk middenveld, met de thema's: Vooroordelen, discriminatie, diversiteit, identiteit, vrijheid van meningsuiting, sociale veiligheid, mentale welzijn docenten en jongeren, eenzaamheid, kansengelijkheid, participatie nieuwkomers, pestpreventie, vrijheid van meningsuiting, veiligheid van leraren, duurzaamheid en klimaat.
- **5 Netwerk- en signaalsessies** met totaal **+50 expertisepartijen** en stakeholders i.h.k.v. respectvolle samenleving op het gebied van; inclusie & gelijke kansen, politiek en onderwijsveld, nieuwkomers, burgerschapsonderwijs op PABO's en burgerschapsonderwijs vanuit het maatschappelijk veld.
- **4 maatschappelijke acties** gerealiseerd waarbij we hebben gefaciliteerd dat jongeren daadwerkelijk een stem kregen, en hen geactiveerd zelf bij te dragen een actie te realiseren in de door hen aangegeven belangrijke thema's (zoals bij bovenstaande punt opgesomd).
- **+10.000** leerkrachten, docenten, begeleiders gealarmeerd en ondersteund bij huiselijk en seksueel geweld bij kinderen in coronasituatie #nietjouwschuld i.s.m. Centrum Seksueel Geweld en Kindertelefoon.
- **BurgerschapsTool** gerealiseerd **+100 basisscholen** actief werkend met de tool
- **BurgerschapsMakelaar** gerealiseerd **+25 PO aanbodpartners** vertegenwoordigd
- **StartersKit 'Burgerschap Gewoon doen!'** gerealiseerd, getest en gelanceerd

BIJLAGEN

- i Onderzoek Motivaction *JongerenKompas 2020* onderzoeksrapport
- ii Onderzoek Motivaction *JongerenKompas 2020* factsheet
- iii Onderzoek PABO studenten
- iv Monitor notulen Den Haag Meldt
- v Monitor Online Respect
- vi Signaalsessie ISK Amstelveen Nova College – jonge nieuwkomers
- vii Enquête ISK docenten - *Succesvolle nieuwkomers in de samenleving*
- viii Signaalsessie verslag '*De burgerschapsonderwijzer in 2023*'
- ix Netwerksessie Burgerschap i.s.m. Verus – 30 juni 2021
- x CoCreatie Nationale Politie & REF voorstel tot samenwerking
- xi Workshop '*NO LABELS? Blijf altijd opnieuw kijken!*'